

Selvmord i nyhetene og pressens Vær Varsom-plakat

Av Skjalg Fremo og Arne Thorvik

SAMMENDRAG

Norsk Presseforbund vedtok i 1936 for første gang en Vær Varsom-plakat med etiske regler for norsk presse. En oppfordring om ikke å omtale selvmord, selvmordsforsøk og sinnssykdom – unntatt i helt ekstraordinære tilfeller – nevnes først av alle regler i plakaten. Før Vær Varsom-plakaten ble vedtatt, var selvmord et nokså vanlig tema i nyhetsreportasjen. Vær Varsom-plakaten hadde et svensk forbilde, etter at norske pressefolk deltok på Det nordiske presse-møte i København i 1935. Vær Varsom-plakaten ble revidert i 1956. Punktet om selvmord fikk da følgende ordlyd: «Selvmord og selvmordsforsøk omtales ikke, dersom ikke ganske særegne omstendigheter - f. eks. i samband med alvorlige forbrytelser – gjør det forsvarlig.» Ved en ny revisjon i 1975 ble formuleringen strammet inn: «Selvmord og selvmordsforsøk skal som hovedregel ikke omtales.» I 1986 kom Pressens faglige utvalg (PFU) med en uttalelse som varslet en ny holdning til omtale av selvmord. I 2006 ble teksten enda en gang forandret, og punktet om selvmord fikk følgende ordlyd, som fortsatt gjelder: «Vær varsom med omtale av selvmord og selvmordsforsøk. Unngå omtale som ikke er nødvendig for å oppfylle allmenne informasjonskrav. Unngå beskrivelse av metode eller andre forhold som kan bidra til å utløse flere selvmordshandlinger.»

In 1936, the Norwegian Press Association adopted for the first time a Code of Ethics for the Norwegian Press. A call not to mention suicide, suicide attempt and insanity - except in extraordinary cases - was mentioned as the first of all of the new codes. Before the Code of Ethics of the Norwegian Press was adopted, suicide was a fairly common topic in news reports. The Code of Ethics used a Swedish model after Norwegian press members attended the Nordic press conference in Copenhagen in 1935. The Code of Ethics was revised in 1956. The paragraph on suicide had the following wording: "Suicide and suicide attempts should not be mentioned, if not very special circumstances – for instance in connection with severe criminal acts – makes it justifiable." In a new revision in 1975, the wording was narrowed: "Suicide and suicide attempts should not, as a general rule, be mentioned". In 1986, the Norwegian Press Complaints Commission (Pressens faglige utvalg, PFU) issued a statement that heralded a new approach to reporting on suicide. In 2006, the text was revised once more, and the paragraph on suicide received the following wording, which still applies: "Be cautious about mentioning suicide and suicide attempts. Avoid describing details that are not necessary to meet general information requirements. Avoid describing suicide methods or other conditions that may trigger additional acts of suicide."

DEN FØRSTE VÆR VARSOM-PLAKATEN

ble vedtatt av Norsk Presseforbund i 1936. Med tittelen «Vær varsom!» og 30 linjer fastslår denne teksten hva som skal være pressens etiske regler for god presseskikk. Den har form som en plakat, og ble sendt ut til avisene med oppfordring om å henge den opp i redaksjonen. De fire første linjene har følgende ordlyd:

«La det ikke kunne sies med sannhet at pressen setter folk unødig i gapestokken. Selvmord, selvmordsforsøk og sinnssykdom bør ikke omtales uten i helt ekstraordinære tilfelle.»

Hvilke «ekstraordinære tilfelle» som kunne gi grunnlag for å omtale selvmord, sies det ikke noe om (Faksimile av Vær Varsom-plakaten fra 1936 finnes blant annet i Norsk presses historie, 2010, side 285). Resten av denne første Vær Varsom-plakaten handler i hovedsak om regler for retts- og kriminalreportasje, blant annet om å begrense bruk av navn på mistenkte og

Foto: Colourbox

dømte personer. I tillegg er det til slutt en oppfordring om ikke å «publisere løse forlydender om norske bedrifter uten først å kontrollere med vedkommende firma».

Temaet for denne artikkelen er å vise hvordan selvmord er blitt behandlet i avisenes nyhetsreportasje før slike regler ble satt på papiret, og i løpet av de vel 80 år som er gått siden norsk presse fikk skrevne regler om hva som skal anses som god og dårlig presseskikk. Ett spørsmål er hvorfor selvmord i det hele tatt er nevnt blant de temaer der pressen bør vise varsomhet, og dermed praktisere en betydelig grad av selvnsur i nyhetsjournalistikken. Et annet spørsmål er i hvilken grad formuleringene om selvmord er blitt endret ved de revisjoner Norsk Presseforbund har gjennomført av Vær Varsom-plakaten, og om nye formuleringer har ført til endret praksis.

Artikkelen bygger på en gjennomgang av teksten i den første Vær Varsom-plakaten i 1936 og avsnittene om selvmord ved revisjonene av plakaten i 1956, 1975 og 2006. Pressens praksis er forsøkt vist ved eksempler omtalt i bøkene «Presseskikk» (Fremo, 1994) og «Fra tabu til tema. Selvmord i mediene» (Nybø, 2007). Viktige kilder er ellers leksikonartikler om selvmord, bøker om pressehistorie (se litteraturlisten), en uttalelse fra Pressens Faglige Utvalg (PFU) i 1986, og en veileder

utarbeidet av Reidun Kjelling Nybø for Norsk Presseforbund i 2014.

Svensk forbilde

Vær Varsom-plakaten ble til etter forslag fra tre framtrepende pressemenn i det som den gang kaltes Det faglige utvalg – forløperen til Pressens Faglige Utvalg. Dette utvalget var opprettet av Presseforbundets hovedstyre i 1928. Redaksjonssekretær Thomas Tellander i avisen Tidens Tegn ble valgt til leder. De to andre var redaktør Olav Røgeberg i avisen Nidaros og redaktør Nils Raknerud i Drammens Tidende og Buskerud Blad.

Under arbeidet med boka «Presseskikk» i 1993-1994 søkte artikkelforfatteren (Fremo) forgjeves i arkiver for å finne forarbeider til Vær Varsom-plakaten. Han fant ikke noe svar på hva slags drøftinger og vurderinger de tre pressemennene i Det faglige utvalg eller Presseforbundets hovedstyre foretok før de formulerte og vedtok plakatenes ordlyd, deriblant det nesten kategoriske påbudet om ikke å omtale selvmord, selvmordsforsøk og sinnssykdom. Men det synes klart av sammenhengen at begrunnelsen var knyttet til personvern. Pressehistorisk litteratur forteller ellers om at norske pressefolk i løpet av 1920- og 1930-årene ble utsatt for et visst påtrykk fra grupper i norsk opinion – prester og biskoper, dommere, leger og skolefolk. De ville ha

slutt på «dagspressens sensasjonsstoff fra forbryter- og kriminalverdenen», slik det ble formulert i et brev fra Trondheim og omegns prestelag til Norsk Presseforbund i 1936 (sitert fra Wolland & Øvrum 1992, side 81).

Noe er likevel kjent om bakgrunnen for Presseforbundets vedtak om etiske regler. Rolv Werner Erichsen skriver i boka om Norsk Presseforbunds historie 1910–1960 at pressefolkene som møttes på Det nordiske presse møte i København i 1935 hadde en lengre debatt om «humanisering av journalistikken» (Erichsen, 1960, side 195). Etter dette møtet reiste de norske utsendingene hjem og satte fart i arbeidet med å lage regler om pressens aktsomhetsplikt.

Den svenske Publicistklubben hadde allerede i 1923 – og deretter i 1933 – vedtatt regler om retts- og kriminalreportasjen. Til Det nordiske presse møtet i København hadde de svenske utsendingene med seg de nye og omfattende reglene fra 1933. Der fantes blant annet følgende formuleringer om selvmord, selvmordsforsøk, sedelighetsforbrytelser og sinnssykdom:

«Omnämn icke självmord eller självmordsförsök, som ej begåtts i samband med brott eller under särskilt uppseendeväckande omständigheter, och sedelighetsförbrytelser blott då de blivit föremål för häktning eller innebära fara för omgivningen, samt alltid kort och hälst inte alls, då de varit av tydligt patologisk natur eller förbrytarna unga.» (Sitert etter Börjesson, 1989, side 10–11).

Som eksempel på «særskilt uppseendeväckande omständigheter» kan det nevnes den svenske industrimag-naten Ivar Kreugers død. Aftenposten skriver 13. mars

1932 på første side at den konkurs-truede Kreuger, «kanskje verdens mest kjente finansmann», har skutt seg i sin leilighet i Paris.

Man kan spørre seg hvorfor temaet selvmord ble trukket inn i forbindelse med regler om retts- og kriminalreportasjer. Teksten sitert ovenfor gir allusjoner til alvorlige forbrytelser. Selv om suicid for lengst var

avkriminalisert (for Sverige og Norge ved lovendringer av henholdsvis 1856 og 1842), sier dette noe om hvordan de historiske holdningene til selvmord sto ved lag.

Reglene i den norske Vær Varsom-plakaten ble kortere i formen, men vi ser tydelig at den har et svensk

forbilde. Også i mellomkrigstiden kjente man til at et selvmord kunne ha en smitteeffekt (I Dagbladet 18. juni 1936 heter det om pyromani at dette fenomenet likner «selvmord som oftest opptrer epidemisk»). Imidlertid gir kildene ingen holdepunkter for å anta at faren for smitteeffekt og selvmordsepidemier var noen del av begrunnelsen for den restriktive holdningen til pressemøtale av selvmord.

Krenket avdødes ettermæle

Selv om det ikke finnes kjente forarbeider til den første Vær Varsom-plakaten, er det kanskje likevel mulig å forstå hvorfor regelen om ikke å omtale selvmord og selvmordsforsøk fikk en så framtrædende plass i de etiske reglene, foran alle andre oppfordringer og påbud.

Noe av svaret finnes allerede i Vær Varsom-plakatens første setning: «La det ikke kunne sies med sannhet at pressen setter folk unødige i gapestokken.» I 1936 – og lenge etter den tid – var omtale av en persons selvmord etter alt å dømme ansett for å være en form for gapestokk. Det krenket avdødes ettermæle.

Et par enkle leksikonsøk på oppslagsordet selvmord understøtter denne oppfatningen. Pax Leksikon bind 5 (Pax Forlag, 1980) inneholder en to siders artikkel med blant annet følgende formulering: «Fortsatt omgis selvmord med mye fortielse. Vår kulturkrets har betraktet det som moralsk og religiøst forkastelig, og de som overlevde ble tidligere strengt straffet, endog hengt.»

Aschehoug og Gyldendals Store norske leksikon gir blant annet følgende opplysninger: «Selvmord fordømmes i den kristne etikk, likeledes i islam og jødedommen. Selvmord og forsøk på dette var i eldre tid straffbart, forsøk er fremdeles straffbart i enkelte land. Etter Christian 5s norske lov (1687) gav selvmord anledning til konfiskasjonsstraff, og selvmordere kunne ikke begraves i viet jord.» (Her sitert etter Store norske leksikon, bind 12. 2. utgave 1994).

Når det gjelder synet på selvmord i religiøs og sekulær lovgivning, bør forfatterskapet til professor Nils Retterstøl (1924–2008) fremheves. Hans bok «Selvmord» utkom første gang i 1970, ble oversatt til engelsk, og er senere kommet i nye og reviderte opplag (Retterstøl et al., 2002). I tillegg var han en flittig bidragsyter til dette tidsskrift.

Reidun Kjelling Nybø har i boka «Fra tabu til tema. Selvmord i mediene» gjort nærmere rede for hvordan selvmord har vært skambelagt i vår kultur (Nybø, 2007, kapittel 2).

Det bør likevel nevnes at å ofre sitt liv for å redde andre (som i krigssituasjoner) helt siden antikken har vært ansett som en edel handling. Videre har en svensk historiker pekt på at skillingsviser fra 17–1800-tallet kunne formidle sympati for selvmorderes skjebne (oftest en ung kvinne av folket som var forført og så sveket av en «mann av byrd»), og på den måten uttrykke en kulturell motstrøm til den offentlige diskurs (Jarrick, 1993).

Selv om det ikke finnes kjente forarbeider til den første Vær Varsom-plakaten, er det kanskje likevel mulig å forstå hvorfor regelen om ikke å omtale selvmord og selvmordsforsøk fikk en så framtrædende plass i de etiske reglene, foran alle andre oppfordringer og påbud.

Foto: Colourbox

Vanlig reportasjetema

Før Vær Varsom-plakaten ble vedtatt, var selvmord et nokså vanlig tema for nyhetsreportasjer. Dette går fram av en undersøkelse som er beskrevet i boka «Presseskikk» (Fremo, 1994). Den bygger på stikkprøver fra åtte norske aviser i en tilfeldig valgt uke i elleve forskjellige årstall i perioden fra 1892 til 1992. Ett eksempel er en notis i Verdens Gang 5. august 1892:

«Fra Fredriksstad skrives: Igaarftes forekom her et sørgelig Ulykkestilfælde. En person ved navn Martin P... fra Onsø blev ved 9-Tiden arrestert og indsat i det almindelige Arrestanthus paa Vestsiden for at sidde der indtil Morgenen, men tog sig inden Klokken 10 af Dage ved hængning i et Baand, som han antagelig maa ha havt rundt Benet, da der ej kunde findes noget saadant ved Visitationen. Vagten kom ind Klokken 10 og fandt ham hængende lige foran Døren: Han blev øieblikkelig skaaret ned, men var da allerede død» (Fremo, 1994, side 35–36. I avisen er hele navnet gjengitt).

I et annet eksempel fra Aftenposten 2. august 1892 og flere andre aviser fortelles det om en navngitt manufakturhandler i Bergen. Han måtte møte i forhørsretten mistenkt for brannstiftelse, i et forsøk på å bedre forretningens dårlige økonomiske tilstand. I referatet fra

retten gjengis et vitneprov om at manufakturhandleren i sin fortvilelse «talte om at henge sig» og «lavede ibland dertil en Strikke». Det detaljerte referatet i Aftenposten er opprinnelig skrevet av Bergen Aftenblads medarbeider, og var sannsynligvis formidlet videre av Norsk Telegrambyrå (NTB) (Fremo, 1994, side 34–35).

I stikkprøven fra 1912 finnes det i avisen Ny Tid i Trondheim den 10. desember en melding som i tittelen fremstilles som et selvmord: «Underslaat en anvisning. Forøveren tat sig av dage». Her er det ikke brukt navn, men det finnes rikelig med andre identifiserende kjennetegn. Meldingen stammer sannsynligvis fra NTB eller Arbeidernes Pressekontor:

«Fra Vossevangen meldes at en 60 aar gammel gaardbruker, tidligere lærer, i sommer tok ut en chek paa 1000 kroner av et amerikabrev og falskelig hevet pengene i en bank i Bergen. Saken kom senere op og gaardbrukeren skulde for en uke siden føres til Bergen for at konfronteres med bank-personalet. Han rømte imidlertid fra toget underveis og har senere været forsvundet. Netop nu er han gjenfundet som lik i nærheten av Nestun station.» (Fremo, 1994, side 44–45).

Ifølge denne meldingens ordlyd kan det ikke utelukkes at det her er tale om et naturlig dødsfall eller et ulykkestilfelle. Men tittelen fastslår at mannen «har tat sig av dage».

I stikkprøven fra 1935 forekommer en melding i Arbeiderbladet og flere andre aviser om at et lik var funnet i Østmarka. Meldingen kan tyde på selvmord. Mannen navngis ikke, men omtales som «en kontor-mann i 25-årsalderen» (Fremo, 1994, side 60).

Avisene i stikkprøven fra 1946 er sterkt preget av rettsoppjøret etter krigen. I et rettsreferat i Aftenposten 24. oktober 1946 blir det opplyst at en tiltalt angiver hadde utsatt en navngitt fondsmegler for gjentatte trusler, noe som førte til at fondsmegleren «i desperasjon begikk selvmord». Også Dagbladet og Arbeiderbladet offentliggjorde navnet på mannen som ble drevet til selvmord (Fremo, 1994, side 85).

Avisenes praksis med bruk av navn i rettsoppjøret kan karakteriseres som en presseetisk unntakstilstand (Fremo, 1994, side 90). Det samme hadde vært tilfellet etter den tyske kapitulasjonen i 1945, da flere navngitte tyske og norske nazitilhengeres selvmord fikk medieomtale. Stikkprøvene fra de senere år i undersøkelsen – 1958, 1968, 1977, 1986 og 1992 – inneholder ikke slike omtaler av selvmord.

Det er nevnt ovenfor at å ofre sitt liv for fellesskapet eller en større sak helt siden antikken er blitt ansett som en edel handling. Under den annen verdenskrig hadde de fortitalls nordmenn som var arrestert for motstandsarbeid tatt seg av dage i forbindelse med harde forhør eller tortur, åpenbart for ikke å røpe andre. (Etter krigen ble norske suicidater for årene 1942–45 revidert, og disse dødsfallene ble omregistrert til «politiske mord» (Thorvik, 2016)). I Aftenposten 2. mars 1946 gis

Kaare Rødde (1904–42) hederlig omtale; Han hadde kastet seg ut fra Victoria Terrasse under Gestapo-forhør. Avisnotisen tar også med at Rødde vil få en plass i Oslo oppkalt etter seg.

Vis hensyn og ridderlighet

Norsk Presseforbund vedtok i 1956 en ny Vær Varsom-plakat, 20 år etter at den første var sendt ut til redaksjonene. Denne gang ble oppdraget med å utforme de etiske reglene gitt til redaktør Chr. A. R. Christensen. Han var sjefredaktør i Verdens Gang fra 1945 til sin død i 1967. Under okkupasjonen hadde han hatt en fremtredende rolle i den illegale pressen. Etter krigen påtok Christensen seg viktige tillitsverv i presseorganisasjonene. Han ble medlem av Det faglige utvalg i 1951 og var formann i Norsk Presseforbund fra 1958 til 1962.

Den nye Vær Varsom-plakaten i 1956 er et ordrikt dokument, som omfatter mange flere presseetiske temaer enn plakaten fra 1936. I boka «Vær varsom redaktør» dekker den fire boksider (Solumsmoen, 1966). Selvmord er fortsatt et tema, men har ikke lenger den framskutte plass som i den opprinnelige Vær Varsom-plakaten. I tredje siste avsnitt gis følgende regel: «Selvmord og selvmordsforsøk omtales ikke, dersom ikke ganske særegne omstendigheter – f. eks. i samband med alvorlige forbrytelser – gjør det forsvarlig.»

Heller ikke i 1956 ble det gitt noen nærmere begrunnelse for hvorfor pressen ikke burde omtale selvmord og selvmordsforsøk. Fortsatt går det fram av sammenhengen at begrunnelsen ene og alene er hensynet til personvernet. Avsnittet om selvmord etterfølges av denne oppfordringen: «Respekter i det hele tatt privatlivets fred i alle tilfeller hvor ikke tungtveiende almene hensyn gjør det uavviselig nødvendig å trekke også private forhold fram for offentligheten.» Den samme holdningen til personvern kommer også til uttrykk i et par setninger i innledningen til den Vær Varsom-plakaten Chr. A. R. Christensen formulerte: «Vis omhu og varsomhet, vis hensyn og ridderlighet! Det er ofte medmenneskers velferd det gjelder.»

Ingenting tyder på at faren for smitteeffekt har vært en del av vurderingen i 1956. Men den nye teksten gir en pekepinn om at det noen ganger kan være forsvarlig å omtale selvmord og selvmordsforsøk – «for eksempel i samband med alvorlige forbrytelser».

Veileder for omtale av selvmord

Vær Varsom-plakaten ble revidert også i 1975. Der blir det kort og godt fastslått at «Selvmord og selvmordsforsøk skal som hovedregel ikke omtales.»

Denne formuleringen ble stående frem til 2006, etter at Norsk Presseforbunds styre hadde vedtatt følgende ordlyd for punkt 4.9: «Vær varsom med omtale av selvmord og selvmordsforsøk. Unngå omtale som ikke er nødvendig for å oppfylle allmenne informasjonsbehov. Unngå beskrivelse av metode eller andre forhold som kan bidra til å utløse flere selvmordshandlinger.»

Etter anbefaling fra Nasjonalt senter for selvmordsforskning og -forebygging ble formuleringen i punkt 4.9 altså utvidet til ikke bare å gjelde omtale, men også detaljer som kunne bidra til en smitteeffekt (Nybø, 2016).

Begrepet «allmenne informasjonsbehov» er neppe entydig og kan være gjenstand for nokså ulike vurderinger. Det er likevel i gjeldende Vær Varsom-plakat stor forskjell fra den svært restriktive holdningen til selvmordsomtale i plakaten vedtatt i 1936. Dessuten foreligger det nå en veileder for omtale

Samtidig hevdes det at i noen tilfeller vil det være riktig av mediene å omtale selvmord, «både selvmord generelt som samfunnsproblem og av og til også enkeltselvmord.»

av selvmord, utarbeidet av Reidun Kjelling Nybø, nåværende assisterende generalsekretær i Norsk Redaktørforening og tidligere medlem av komiteen som i 2005 leverte innstilling til revisjon av Vær Varsom-plakaten.

I denne veilederen blir det påpekt at endringen i Vær Varsom-plakaten punkt 4.9 ikke betyr at mediene ukritisk skal omtale ethvert selvmord eller selvmordsforsøk. «Fortsatt er det slik at de aller fleste selvmord tilhører et menneskets innerste rom og privatsfære.» Samtidig hevdes det at i noen tilfeller vil det være riktig av mediene å omtale selvmord, «både selvmord generelt som samfunnsproblem og av og til også enkeltselvmord.» Som eksempler på det siste siteres følgende avsnitt fra veilederen:

«Når personen som tar sitt liv er kjent for offentligheten og selvmordet får store samfunnsmessige konsekvenser. Da tidligere helseminister Tore Tønne tok sitt liv i 2002, var det naturlig for de fleste mediene å omtale dødsfallet som et selvmord. Dette var en forutsetning for debatten om hvorvidt pressens omtale av Tønne bidro til dødsfallet.

Mange pressefolk vil i dag hevde at det var feil av en samlet presse ikke å omtale selvmordet til daværende statsminister Gro Harlem Brundtlands sønn i 1992, nettopp fordi dødsfallet fikk politiske konsekvenser. I dag ville trolig et dødsfall som dette blitt omtalt.» (Nybø, 2014).

Pressen var ikke helt samlet i dette tilfellet, ettersom den daværende avisen Søndag-Søndag den 27. september 1992 kom på gata med et stort førstesideoppslag og tittelen «Gros sønn tok sitt liv» (Nybø, 2007, side 22).

Foto: Colourbox

Omtale aksepteres

Allerede i 1986 kom Pressens Faglige Utvalg (PFU) med en uttalelse som varslet en ny holdning til omtale av selvmord. Uttalelsen (Sak 9/86) gjaldt en klage på Dagbladets dekning av en sak fra Hadeland, der en skolesjef og politiker tok sitt eget liv etter avsløringer som gjaldt fiktive fakturaer. Dagbladet ble felt i PFU for tittel og førstesideoppslag, som fastslo skyldspørsmålet før dom var falt. Men PFU mente at omtalen av selvmordet ikke var brudd på god presseskikk – og ga følgende begrunnelse:

«Når det gjelder omtale av selvmord, kan man ikke alltid – og uten videre legge til grunn at det vil skade vedkommendes ettermæle at dødsårsaken blir offentlig kjent. Det forekommer tilfeller da vedkommendes ettermæle kan være bedre tjent med at tragedien blir kjent og dermed kanskje forstått. Å omtale at en person har falt for egen hånd kan i enkelte tilfeller også hindre at rykter oppstår og utleverer vedkommende til folkesnakket. I den konkrete sak er det vanskelig å se at Dagbladet kunne unngå å omtale selvmordet fordi det er den grunnleggende årsak til de reaksjoner avisen omtaler. Dessuten har skolesjefen hatt en sentral stilling i det offentlige liv, både som tjenestemann

og politiker. Dette tilsier at omtale av selvmordet må kunne aksepteres. I en slik sak må imidlertid hensynet til personvernet telle særlig sterkt. Utvalget er derfor av den oppfatning at Dagbladet burde valgt en annen presentasjonsform.» (Journalisten, 1986).

Fra tema til tabu – til tema?

Kildematerialet som danner grunnlag for denne artikkelen, tyder på at før den første Vær Varsom-plakaten ble vedtatt, var selvmord omtalt i avisene med navn og detaljer omtrent på samme måte som drap, annen kriminalitet og ulykker. Fra årene etter 1950 inneholder materialet ikke eksempler på slik omtale av selvmord. Dette gir grunn til å konkludere med at Vær Varsom-plakatens tilnærmede forbud mot selvmordsreportasjer – nok med unntak av rettsoppgjøret etter krigen – hadde sin virkning.

Ordlyden i Vær Varsom-plakatens avsnitt om selvmord ble noe forandret både ved revisjonen i 1956 og 1975, uten at dette ser ut til å ha endret pressens praksis nevneverdig. Derimot er det mulig at revisjonen i 2006 inneholder formuleringer som gjør det mer presseetisk akseptabelt å omtale selvmord, i hvert fall i tilfeller der dødsfallet har offentlig interesse av politiske eller andre grunner. Den veilederen Norsk Pressefor-

bund senere har fått utarbeidet, viser også at selvmord er i ferd med å bli betraktet mer som tema enn som tabu.

I en oppgave fra 2016 gjorde masterstudenten Marie-Thérèse Desroches en kvantitativ innholds-analyse av 542 artikler fra et utvalg norske papiraviser,

Vi står her overfor en kanskje ubehagelig, men nødvendig debatt om pressens rolle i vår tid.

og fant at selvmords-omtalen i 2014 var nøkterne og i hovedsak ikke beskrev selvmords-metode. Avisene skrev i 2014 mer om selvmord, og brukte mer spal-teplass, enn det en tilsvarende analyse viste for 2006, og det var utvikling i retning av mer samfunnsnyttig mediaomtale (som å beskrive risikofaktorer, gi håp og informasjon om hjelp) (Desroches, 2016).

Reidun Kjelling Nybø publiserte i 2016 en artikkel i dette tidsskriftet, der hun gjennomgikk de 12 sakene om selvmordsomtale som inntil da var blitt behandlet av Pressens Faglige Utvalg siden 2006. Hun konkluderer med at norske medier i hovedsak tar opp temaet på en ansvarlig og varsom måte, og at overtramp sjelden forekommer.

«Men fortsatt vies ikke selvmord den oppmerksomhet som samfunnsproblemet fortjener. Fortsatt følger mediene vante, trygge spor når selvmord skal omtales. Og fortsatt aner vi blant norske journalister et ubehag i møtet med temaet».

Kjelling Nybø stiller spørsmål om advarselen mot metode og henvisningene til smitteeffekt kan ha hindret større åpenhet. «I hvilken grad har mediene et ansvar for å motvirke selvmord? Blir presseetikken for utydelig når vi tar inn spørsmålet om imiterende selvmordsatferd? Blir metodeadvarselen tolket for bokstavelig når den leses sammen med presseforbundets veileder?» (Nybø, 2016, side 9). I en nettartikkel fra 2018 viser hun til at flere medier (inkludert NRK) nylig har tatt for seg selvmord innen psykiatrien, og at det i denne typen omtale kan være riktig å informere nøkternt om metode, for at publikum skal kunne forstå hvordan dette har kunnet skje (Nybø, 2018).

Vi står her overfor en kanskje ubehagelig, men nødvendig debatt om pressens rolle i vår tid.

LITTERATUR

Aschehoug og Gyldendals Store norske leksikon, bind 12, Kunnskapsforlaget 1994.

Börjesson, B. 1989. *Pressens självsanering. Ett regelsystems framväxt. Arbetrapport nr. 48.* Göteborgs Universitet.

Desroches, M. T. 2016. *Norske mediers omtale av selvmord i 2014 – er den samfunnsnyttig.* Universitetet i Oslo: Institutt for klinisk medisin (masteroppgave).

Erichsen, R. W. 1960. *For presse og ytringsfrihet.* Norsk Presseforbund 1910-1935-1960. Norsk Presseforbund.

Fremo, S. 1994. *Presseskikk. En rapport om presseetikken og personvern – med stikkprøver gjennom hundre år.* Institutt for journalistikk.

Jarrick, A. 1993. *Kvinnorna, kärleken och självmorden: ett tentativt bidrag til en laddad diskussion.* Svensk Historisk Tidsskrift 1: 33–79.

Journalisten. 1986. 70. årgang nr. 9 – 14. mai.

Norsk presses historie. 2010. Bind 2. Universitetsforlaget.

Nybø, R. K. 2007. *Fra tabu til tema. Selvmord i mediene. II-forlaget.*

Nybø R. K. 2014. *Veileder for omtale av selvmord.* Hentet fra presse.no/np-kontant/uploads/2014

Nybø, R. K. 2016. *Fra skam og stigma til historier om håp.* Suicidologi 21 (2):5-9.

Nybø, R. K. 2018. Hentet fra <https://www.medier24.no/artikler/vi-trenger-en-ny-debatt-om-selvmonds-punktet-i-vaer-varsom-plakaten/452398>.

Pax Forlag. 1980. *Pax Leksikon. Bind 5.* Pax Forlag.

Retterstøl, N., Ekeberg, Ø. & Mehlum, L. 2002. *Selvmond – et personlig og samfunnsmessig problem.* Oslo: Gyldendal.

Solumsmoen, O. 1966. *Vær varsom redaktør.* Universitetsforlaget 1966.

Thorvik, A. 2016. «Under krigen holdt vi sammen». *Norske og svenske suicidater 1940-45.* Suicidologi; 21(1): 24-32.

Vær Varsom-plakaten (gjeldende fra 12.06.2015). Hentet fra <https://presse.no/pfu/etiske-regler/vaer-varsom-plakaten/>.

Wolland, S. & Øvrum, R. 1992. *Budbringerens dilemma.* Institutt for journalistikk.

SKJALG FREMO – Journalist i Aftenposten 1967–1968 og i Norsk Telegrambyrå 1968–2010. Fremo har skrevet boka *Presseskikk* og flere fagbøker og artikler om offentlighetsloven som journalistisk arbeidsredskap.

ARNE THORVIK er lege spes psykiatri og psykoterapiveiledning, PhD, og har publisert artikler i dette tidsskrift.